

Panie Ministrze!

Mamy zaszczyt złożyć Panu Ministrowi następujące przedstawienie :

I.

Charakterystyka położenia w przemyśle węglowym w Polsce.

Tło ogólne.

Przyłączenie Górnego Śląska do Polski odbiło się radosnym echem w całej Polsce. Uczuciu temu jednak towarzyszyła w kołach przemysłowych powszechna obawa, czy przez to nie zostanie zagrożona egzystencja przemysłu innych dzielnic, a zwłaszcza kopalń Zagłębia Krakowskiego.

Było to w czasie, kiedy Hoover, ukończywszy zadanie aprowizacji Europy w środki żywnościowe, poważnie zajmował się problemem przyjscia Europie z pomocą przez dostawy węgla. Znane są aż nadto przyczyny upadku konsumpcji węgla w Europie i w Polsce. Kryzys węglowy przybrał nadzwyczaj ostre formy, a z natury rzeczy najbardziej dał się we znaki tym kopalniom, które wydobywają węgiel drugiej jakości, t. j. kopalniom Zagłębia Krakowskiego.

Na domiar złego — jak to wykazało ostatnie wystąpienie jednego z towarzyszt francuskich w dąbrowskim rewirze — nie wszyscy przemysłowcy zdają sobie sprawę z obowiązków, jakie wobec Państwa ciążą na przemyśle węglowym. Nieład w przemyśle węglowym stąd powstały zagraża istnieniu poważnej ilości kopalń w Polsce, a po raz pierwszy w jaskrawej formie wysuwa na czoło zagadnienia polskiej polityki węglowej pytanie, czy kopalnie Zagłębia Krakowskiego nadal istnieć mają?

Kopalnie
Zagłębia Kra-
kowskiego.

Zagłębie Krakowskie obejmuje następujące kopalnie :

1. Jaworznicke Komunalne Kopalnie węgla S. A. w Jaworznie,
2. Sierszańskie Zakłady Górnicze S. A. w Sierszy,
3. Compagnie Galicienne de Mines S. A. w Libiążu,
4. Société anonyme minière & industrielle w Borach, oraz
5. Gwarectwo węglowe w Brzeszczach, będące własnością Państwa Polskiego.

Kopalnie te zatrudniają od 1. kwietnia b. r., t. j. po uskutecznionej redukcji następujące ilości robotników, a biorą udział w ogólnej wysyłce z kopalń w Polsce, objętej licencją Konwencji Ogólno Polskiej w poniżej podanych procentach :

Przedsiębiorstwo	ilość robotników	udział w wysyłce
Jaworznicke	2.288	2·82 ^o / _o
Sierszańskie	1.642	1·44 ^o / _o
Libiązkie	1.133	0·75 ^o / _o
w Borach	894	0·75 ^o / _o
Razem	5.957	5·76 ^o / _o

Kopalnia rządowa w Brzeszczach rozwija się na zasadzie odrębnych korzystnych warunków, jakie wynikają z charakteru Wysokiego Właściciela. Dla całokształtu podajemy także cyfry z tej kopalni:

Przedsiębiorstwo	ilość robotników	udział w wysyłce
w Brzeszczach	<u>1.842</u>	około <u>1.44%</u>
Razem całe Zagłębie . . .	7.799	7.20%

Niebezpieczeństwo zamknięcia tych kopalń.

Gruntowne rozwiązanie powyższego zagadnienia byłoby możliwe tylko na zasadzie dłuższych studjów, obejmujących całokształt górnictwa węglowego w Polsce. Prace Królewskiej Komisji w Anglii wykazują jednak, jak długiego czasu trzeba na rozpatrzenie w całokształcie całego problemu węglowego.

Tymczasem wypadki biegą w szybkim pędzie ku przepaści. Snadnie mogłoby się zdarzyć, że wobec niezahamowania tego biegu, koniec badań komisji, obejmującej całokształt zagadnienia, zastałby już na pobojuwisku kompletną ruinę gospodarczą.

Gdy zaś zestawienia, obejmujące wszystkie kopalnie Zagłębia Krakowskiego wymagałyby szczegółowych i skomplikowanych objaśnień, w wywodach niniejszych oparliśmy się na całokształcie rzeczywistych cyfr i danych jednej, od kilkudziesięciu lat istniejącej kopalni Zagłębia Krakowskiego. Przytem zaznaczamy, że *w Zagłębiu Krakowskim w najtrudniejszym położeniu znajdują się trzy podpisane kopalnie*, między nimi zaś kopalnia, której cyfry są poniżej omawiane, nie posiada specjalnie złych warunków.

II.

Rozwój kopalń Zagłębia Krakowskiego przed wojną.

Wzrost produkcji węgla przed wojną w Zagłębiach:

Z porównania produkcji sąsiadujących ze sobą Zagłębi: dąbrowskiego, górnośląskiego, ostrawsko-karwińskiego i krakowskiego w ciągu ostatnich dziesięciu lat przed wojną wynika, że pod względem produkcji najpomyślniej rozwijało się Zagłębie Krakowskie.

dąbrowskiem,

Produkcja węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskiem:

Rok	produkcja w tonach	wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim
1904	4,619,563	—
1905	3,507,936	— 24.06%
1906	4,550,946	+ 29.76%
1907	5,318,707	+ 16.87%
1908	5,520,971	+ 3.80%
1909	5,584,183	+ 1.14%
1910	5,468,763	— 2.07%
1911	5,769,918	+ 5.51%
1912	6,315,430	+ 9.45%
1913	6,833,587	+ 8.20%

Produkcja zatem w r. 1913. była w porównaniu z rokiem 1904. o 2,214,024 ton, t.j. o 47.93% większa, co stanowi w latach 1905 do 1913 przeciętny roczny wzrost o 5.33%.

Produkcja węgla kamiennego w Zagłębiu Ostrawsko-karwińskim:

ostrawsko-
karwińskim,

Rok	produkcja w tonach	przyrost w porównaniu z rokiem poprzednim
1904	6,153.682	—
1905	6,440.300	+ 4·66 ⁰ / ₀
1906	6,886.969	+ 3·52 ⁰ / ₀
1907	7,057.621	+ 2·48 ⁰ / ₀
1908	7,344.349	+ 4·06 ⁰ / ₀
1909	7,636.874	+ 3·98 ⁰ / ₀
1910	7,675.949	+ 0·51 ⁰ / ₀
1911	8,073.713	+ 5·18 ⁰ / ₀
1912	8,769.782	+ 8·62 ⁰ / ₀
1913	9.376.513	+ 6·92 ⁰ / ₀

Produkcja zatem w r. 1913. była w porównaniu z rokiem 1904. o 3,222.831 ton,
t. j. o 52·37⁰/₀ większa, co stanowi w latach 1905—1913 przeciętny roczny wzrost o 5·82⁰/₀.

Produkcja węgla kamiennego na całym Górnym Śląsku:

górnos Śląskiem,

Rok	produkcja w tonach	przyrost w porównaniu z rokiem poprzednim
1904	25,426.493	—
1905	27,003.420	+ 6·20 ⁰ / ₀
1906	29,653.528	+ 9·81 ⁰ / ₀
1907	32,222.971	+ 8·66 ⁰ / ₀
1908	33,953.856	+ 5·37 ⁰ / ₀
1909	34,656.638	+ 2·07 ⁰ / ₀
1910	34,446.094	— 0·61 ⁰ / ₀
1911	36,622.969	+ 6·32 ⁰ / ₀
1912	41,543.442	+ 13·44 ⁰ / ₀
1913	43,801.056	+ 5·43 ⁰ / ₀

Produkcja zatem w r. 1913. była w porównaniu z rokiem 1904. o 18,374.563 ton,
t. j. o 72·26⁰/₀ większa, co stanowi w latach 1905—1913 przeciętny roczny wzrost o 8·03⁰/₀.

Produkcja węgla kamiennego w Zagłębiu Krakowskim:

krakowskim.

Rok	produkcja w tonach	przyrost w porównaniu z rokiem poprzednim
1904	988.438	—
1905	1,118.201	+ 13·13 ⁰ / ₀
1906	1,303.606	+ 16·58 ⁰ / ₀
1907	1,366.196	+ 4·80 ⁰ / ₀
1908	1,276.259	— 6·58 ⁰ / ₀
1909	1,162.434	— 8·92 ⁰ / ₀
1910	1,357.513	+ 16·78 ⁰ / ₀
1911	1,653.720	+ 21·82 ⁰ / ₀
1912	1,922.210	+ 16·24 ⁰ / ₀
1913	1,970.705	+ 2·52 ⁰ / ₀

Produkcja zatem w r. 1913. była w porównaniu z rokiem 1904. o 982.267 ton,
t. j. o 99·38⁰/₀ większa, co stanowi w latach 1905—1913 przeciętny roczny wzrost o 11·04⁰/₀.

Z powyższych zestawień widzimy, że w r. 1913. w porównaniu z rokiem 1904. produkcja Zagłębia dąbrowskiego wzrosła o 47·93%, ostrawsko-karwińskiego o 52·37%, górnośląskiego o 72·26%, *Krakowskie zaś Zagłębie osiągnęło cyfrę najwyższą 99·38%* (Tabl. I).

Cyfra ta jest tem charakterystyczniejsza, jeżeli się zważy, że produkcja Zagłębia Krakowskiego uległa przejściowo w latach 1908—1909 poważnemu zmniejszeniu wskutek konkurencji nadmiernie taniej ropy.

Wzrost konsumpcji węgla przed wojną w Małopolsce.

Wykazany powyżej rozwój produkcji Zagłębia Krakowskiego był wywołany silnie i stale przed wojną wzrastającą konsumpcją węgla w Małopolsce, oraz był wynikiem uwzględnienia przez rząd austriacki postulatów gospodarczych kopalń Zagłębia Krakowskiego.

Zapotrzebowanie Galicji wzrastało w latach 1906—1913 jak niżej:

Rok	zapotrzebowanie w tonach	przyrost w porównaniu z rokiem poprzednim	uwaga
1906	2,122,000	—	
1907	2,611,000	+ 23·04%	
1908	2,788,000	+ 6·78%	
1909	2,861,000	+ 2·62%	
1910	2,665,000	- 6·85%	Spadek zużycia wywołany wielką podażą taniej ropy
1911	3,110,000	+ 16·70%	
1912	3,394,511	+ 9·15%	
1913	3,983,753	+ 17·36%	
Przyrost w ciągu 7 lat t. j. od 1906 roku 1,861.753 ton t. j.		87·74%	
wzgl. rocznie przeciętnie 265.965 ton t. j.		12·53%	

Poparcie rządu przez:

Polityka rządu ówczesnego szła w kierunku utrzymania rynku galicyjskiego dla kopalń Zagłębia Krakowskiego. Gdy zaś kopalnie te nie były w stanie wytrzymać konkurencji lepiej usprawnionego Zagłębia Górnośląskiego, rząd szedł im z pomocą w dwóch kierunkach:

- 1) przydzielania wielkich dostaw kolejowych i to po cenach zbliżonych do cen targowych,
- 2) przyznawania specjalnych zniżek taryfowych.

Dostawy dla Koleji Żelaznych

ad 1. Dostawy dla Koleji z kopalń Zagłębia Krakowskiego były tak wielkie, że pokrywały niemal całe zapotrzebowanie Koleji w Małopolsce.

W r. 1913. według danych nam dostępnych, zapotrzebowanie węgla dla Koleji w Małopolsce wynosiło 1,130.000, a dostawy z kopalń krakowskich wynosiły 871.000 ton, stanowiły *zatem 76·81% całego zapotrzebowania* małopolskich Koleji żelaznych.

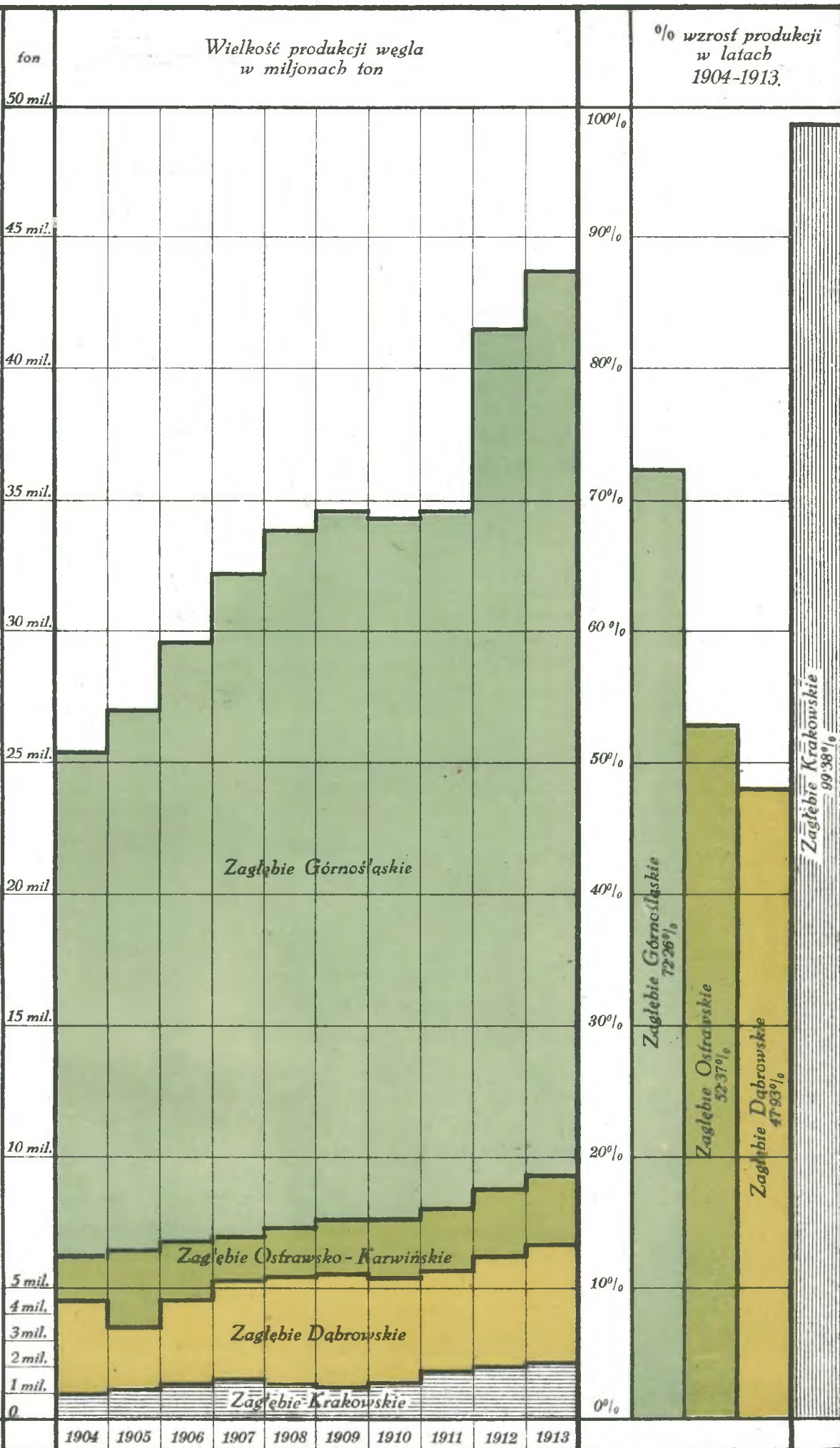
Pozatem umowa z Kolejami brzmiała w ten sposób że 60% *z kontraktowanej rocznej ilości węgla mogło być dostarczone w miesiącach letnich, a 40% w miesiącach zimowych, t. j. dostawy w miesiącach letnich mogły być o 50% wyższe od dostaw w miesiącach zimowych*, a to w tym celu, żeby umożliwić z jednej strony kopalniom pełny ruch w miesiącach letnich, z drugiej strony zaś, żeby kopalnie w okresie większego zapotrzebowania miały większe ilości do rozporządzenia dla rynku prywatnego.

Jak dalece dostawy te były podstawą istnienia kopalń, świadczy podane poniżej zestawienie procentowego udziału dostaw dla Koleji Żelaznych

Wielkość produkcji węgla
w milionach ton

% wzrost produkcji
w latach
1904-1913.

Wzrost produkcji
węgla kamiennego
w czasie
od r.1904 do r.1913
w Zagłębiach:
Krakowskim
Górnośląskim
Ostrawskim
Dąbrowskim.

w ogólnej wysyłce w sortymentach kolejowych, t. j. do 20 mm, na omawianej kopalni Zagłębia Krakowskiego:

Rok 1911. Miesiąc	Wysyłka całkowita w tonach	Wysyłka dla kolei t.	% Udział
I.	19,384	15,572	80·33%
II.	17,556	15,652	89·15%
III.	19,832	14,940	75·33%
IV.	17,789	16,651	93·60%
V.	20,105	17,845	88·76%
VI.	26,607	15,097	90·91%
VII.	21,783	19,030	87·36%
VIII.	20,707	18,041	87·13%
IX.	19,430	14,481	74·53%
X.	19,507	16,149	82·79%
XI.	20,536	15,516	55·56%
XII.	17,645	13,638	77·29%
Razem . .	230,881	192,612	83·42%

ad 2. Budowa wyjątkowej taryfy przewozowej dla węgla z r. 1912. (Tabl. III.) **Zniżki taryfowe.**
była następująca:

a) dla normalnych transportów:

od 1—50 km — 6 hal. za km/tonę
 „ 51—100 „ — 4 „ „
 „ 101—150 „ — 2·5 „ „
 „ 151—270 „ — 2 „ „
 „ 271—360 „ — strefa martwa — podwyżka (10 + 20 hal.)
 ponad 360 „ — 1·5 hal. za km/tonę.
 Opłata stacyjna: 1·36 kor.

b) Dla transportów z kopalń małopolskich:

od 1—50 km — 5 hal. za km/tonę
 „ 51—100 „ — 3 „ „
 „ 101—150 „ — 2·5 „ „
 „ 151—270 „ — 2 „ „
 „ 271—360 „ — strefa martwa — podwyżka (10 + 20 hal.)
 ponad 360 „ — 1·5 hal. za km/tonę.
 Opłata stacyjna: 1·30 kor.

Z powyższego zestawienia wynika, że zniżka taryfowa t. j. różnica między taryfą pod a) a taryfą pod b) na korzyść kopalń krakowskich wynosiła przy odległości:

50 km	100 km	150 km	200 km	250 km	300 km	350 km
K 0·56	K 1·06	K 1·06	K 1·06	K 0·96	K 0·96	K 0·96 na 1 t.
t. j. 12·5%	16·7%	14·0%	12·5%	10·1%	9·9%	9·9% nale- żytości przewozowej dla normalnych transportów.

Zniżkę tę należy jeszcze dla lepszego uwydatnienia jej znaczenia oświetlić przez wyliczenie wartości jej z jedynie właściwego punktu widzenia t. j. w stosunku do ceny

1 tony węgla, loco stacja odbiorcza. *Zniżka ta w porównaniu z ówczesną ceną węgla grubego z kopalń krakowskich loco stacja przeznaczenia, wynosiła przy odległości:*

	50 km	100 km	150 km	200 km	250 km	300 km	350 km
	K 1·70	K 2·20	K 2·20	K 2·20	K 2·20	K 2·10	K 2·10
t. j.	13·1%	15·2%	14·0%	13·2%	12·4%	11·6%	11·5%

1 tony węgla grubego z kopalń krakowskich loco stacja odbiorcza.

W znacznie wyższym stopniu uwydatnia się wartość tej zniżki, jeżeli ją sprowadzimy *do stosunku do ówczesnej ceny węgla orzech II., loco stacja odbiorcza*. Wtedy wyniknie, że zniżka ta wynosiła przy odległości:

	50 km	100 km	150 km	200 km	250 km	300 km	350 km
	K 1·59	K 2·09	K 2·09	K 2·09	K 2·09	K 1·99	K 1·29
t. j.	18·5%	20·3%	18·5%	17·0%	15·7%	14·5%	14·4%

1 tony orzecha II. z kopalń krakowskich loco stacja odbiorcza.

Zestawienie tych cyfr charakteryzuje, jak wielką wartość zniżka ta miała dla kopalń krakowskich, a zarazem, jak znacznie podnosiła zdolność konkurencyjną kopalń krakowskich w stosunku do kopalń górnośląskich.

Refakcja

Wysokie dostawy kolejowe, wysokie zniżki dla transportów z kopalń krakowskich nie były wynikiem jakiejś życzliwości rządu austriackiego dla Małopolski, były one tylko świadczeniami, wynikającymi z linii gospodarczej państwa, a przeprowadzonymi na czas t. j. przed doprowadzeniem kopalń do złego stanu finansowego. dzięki wpływom Reprezentacji Polskiej w Wiedniu.

W jednym tylko wypadku stosunek rządu zaborskiego mógłby nosić charakter życzliwości, a mianowicie:

Ministerstwo Koleji, niezależnie od zniżek taryfowych, stosowało dla kopalń krakowskich *refakcje* t. j. wprost z kasy kolejowej wpłacało z końcem roku każdego do kas kopalń kwoty, ustalane na zasadzie wzmoczenia się przewozów z każdej poszczególnej kopalni.

Świadczenie to ma bardzo charakterystyczne znaczenie, jeżeli się zważy, że miało wygląd gotówkowej subwencji ze strony rządu i że było zastosowane *w przedwojennych czasach*.

III.

Przyczyny obecnego trudnego położenia finansowego kopalń Zagłębia Krakowskiego.

Leżą one głównie:

- 1) *w gorszym wyzyskaniu sytuacji powojennej na rynku węglowym,*
- 2) *w państwowej polityce w stosunku do Niemiec,*
- 3) *w nieregularnych a poniżej cen własnych uskutecznianych dostawach dla Polskich Kolei Państwowych.*

Gorsze wyzyskanie sytuacji powojennej.

ad 1. W okresie wielkiego braku węgla 1 tona węgla grubego pierwszorzędnej jakości, sprowadzanego z Górnego Śląska do Polski kosztowała n. p. w lutym r. 1923. Mkn. 141.050.—, co przy ówczesnym kursie stanowiło kwotę Mkp. 261.176·66. W tym czasie kopalnie małopolskie sprzedawały węgiel po Mkp. 80.500.—. Nie mamy zamiaru czynić zarzutu pod adresem kopalń górnośląskich. Wybrany przykład odnosi się do okresu jaskrawej dysproporcji walutowej. Pozatem wiemy, że kopalnie górnośląskie wówczas wydatki swe czyniły w markach niemieckich. Nie zmienia to jednak

tej okoliczności, że *kopalnie małopolskie z całą świadomością, a w uwzględnieniu stosunków w Państwie, nie wyzyskały sytuacji na rynku węglowym, a temsamem złożyły na rzecz konsumenta w Polsce bardzo poważną daninę.*

- ad 2. Wstrzymanie wywozu węgla z Polski do Niemiec było wynikiem braku traktatu handlowego między Polską a Niemcami. Ilość n. p. 500.000 ton miesięcznie, którą Polska przed 15. czerwca 1925 r. wywoziła do Niemiec, w stosunku do wysyłki kolejami państwowymi z kopalń w Polsce, wynoszącej w kwietniu b. r. 1,100.000 ton, stanowiłaby 45·45% podwyżkę wysyłki, a przedstawiałaby *poważne obniżenie kosztów własnych*, a temsamem znacznie lepsze uzdolnienie do życia węglowych warsztatów.

Wstrzymanie
wywozu węgla
do Niemiec.

Oczywista, interes Państwa stoi i zawsze stać musi na pierwszym miejscu, jednak tak daleko idące zmniejszenie produkcji odbija się *w pierwszym rzędzie* na tych kopalniach, które z powodu gorszej jakości węgla mają mniejsze wpływy ze sprzedaży. Obecna zatem wysokość produkcji kopalń krakowskich nie może być podstawą dla obliczania ich rentowności. Przeciwnie, gdyby się nawet wychodziło z tej zupełnie nie słusznej zasady, że z państwowej polityki węglowej ma być wyłączony zakres działania Ministerstwa Koleji Żelaznych, to jednak rozważania nad samowystarczalnością kopalń krakowskich bez pomocy Państwa mogłyby być właściwie dopiero wtedy rozpoczęte, kiedy ustanie *interesem Państwa wywołany stan przejściowy*, kiedy ustaną obecne, wzajemne utrudnienia w obrocie handlowym z Niemcami.

- ad 3. Pod naciskiem konkurencyjnym kopalń z węglem pierwszej jakości z jednej strony, a wobec niedostatecznie wyjaśnionego zapatrywania na dostawy z kopalń krakowskich w Ministerstwie Koleji z drugiej strony, *zamówienia węgla z kopalń krakowskich dla Polskich Koleji Państwowych cechuje wybitny brak regularności*, którego jaskrawym obrazem były zmniejszenia dostaw: w III. kwartale r. 1925. i w miesiącach: styczniu i lutym roku ubiegłego. Zamówienia względnie dostawy z omawianej kopalni (Tabl. II.) przedstawiały się następująco:

Nieregularne
zamówienia
kolejowe.

Rok	Kwartał	Przeciętna normalna dostawa	Przeciętna dostawa łącznie z dodatkowemi	Stosunek % do dostawy w II. półroczu 1924 r.
1924	III—IV.	14.000 t.	14.000 t.	100%
1925	I.	12.900 t.	13.566 t.	96·9%
1925	II.	10.000 t.	13.200 t.	94·3%
1925	III.	9.800 t.	9.800 t.	70·0%
1925	IV.	10.500 t.	11.375 t.	81·3%
1926	styczeń	6.900 t.	6.900 t.	49·3%
	luty	6.900 t.	11.100 t.	79·3%
	marzec	14.000 t.	14.000 t.	100%

Z wdzięcznością podkreślić musimy, że ostatecznie Ministerstwo Koleji potraktowało życzliwie nasze zabiegi o zmianę kontyngentu, wyznaczonego w styczniu ub. r., a zwłaszcza począwszy od stycznia b. r. przydzieliło kopalniom Zagłębia Krakowskiego ilości, które zapewniają im do pewnego stopnia ciągłość ruchu. Nie zmienia to jednak tej okoliczności, że n. p. poważne obniżenie dostaw kolejowych w miesiącu styczniu i lutym ub. r. było przyczyną, iż wyzyskanie licencji przez omawianą kopalnię, które wynosiło w listopadzie r. 1925 — 96·62%, w grudniu r. 1925 — 99·24%, spadło w styczniu ub. r. na 77·13%,

w lutym na 87·38°, a dopiero w związku z podniesieniem dostawy kolejowej na 14.000 t wzrosło w marcu ub. r. do 98·65°.

Kopalnia ta zatem, pomimo istnienia Konwencji, nie mogła nawet w okresie zimowym znaleźć rekompensaty na rynku prywatnym, a straty wówczas powstałe nie zostały pokryte nawet zyskiem z miesięcy późniejszych, pozostających pod wpływem strejku angielskiego.

Spadek cen
przy dostawach kolejowych.

Ceny kolejowe za 1 tonę za ostatnie trzy lata (Tabl. II.) — dla charakterystyki przytaczamy ceny węgla grubego i kostkowego — kształtowały się następująco:

Rok 1924.

okres	1 I.—30/VI.	1/VII.—31/VIII.	1/IX.—30 XI.	1 XII.—31 XII.
cena	zł. 22·98	zł. 19·20	zł. 19·—	zł. 19·70

Cena za okres od 1/I.—30/VI. jest ceną przeciętną.

Rok 1925.

okres	1/I.—31/III.	1/IV.—30/VI.	1/VII.—31/XII.
cena	zł. 19·—	zł. 17·10	zł. 16·—

Rok 1926.

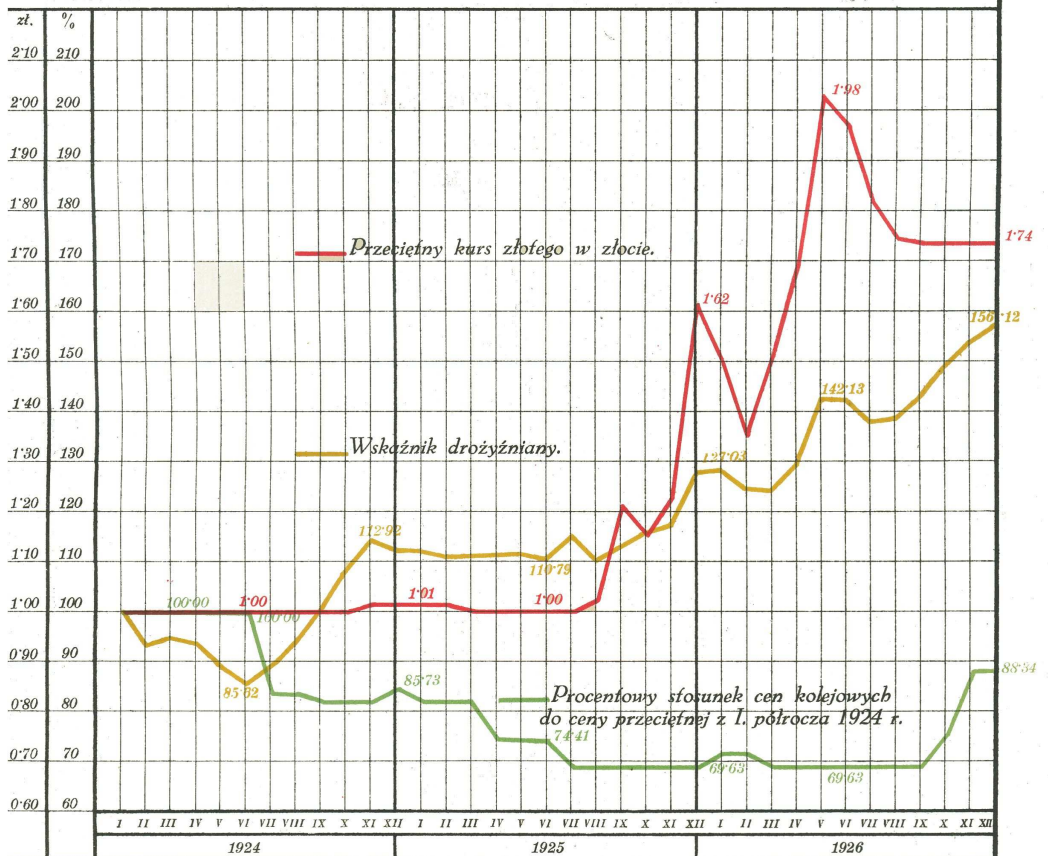
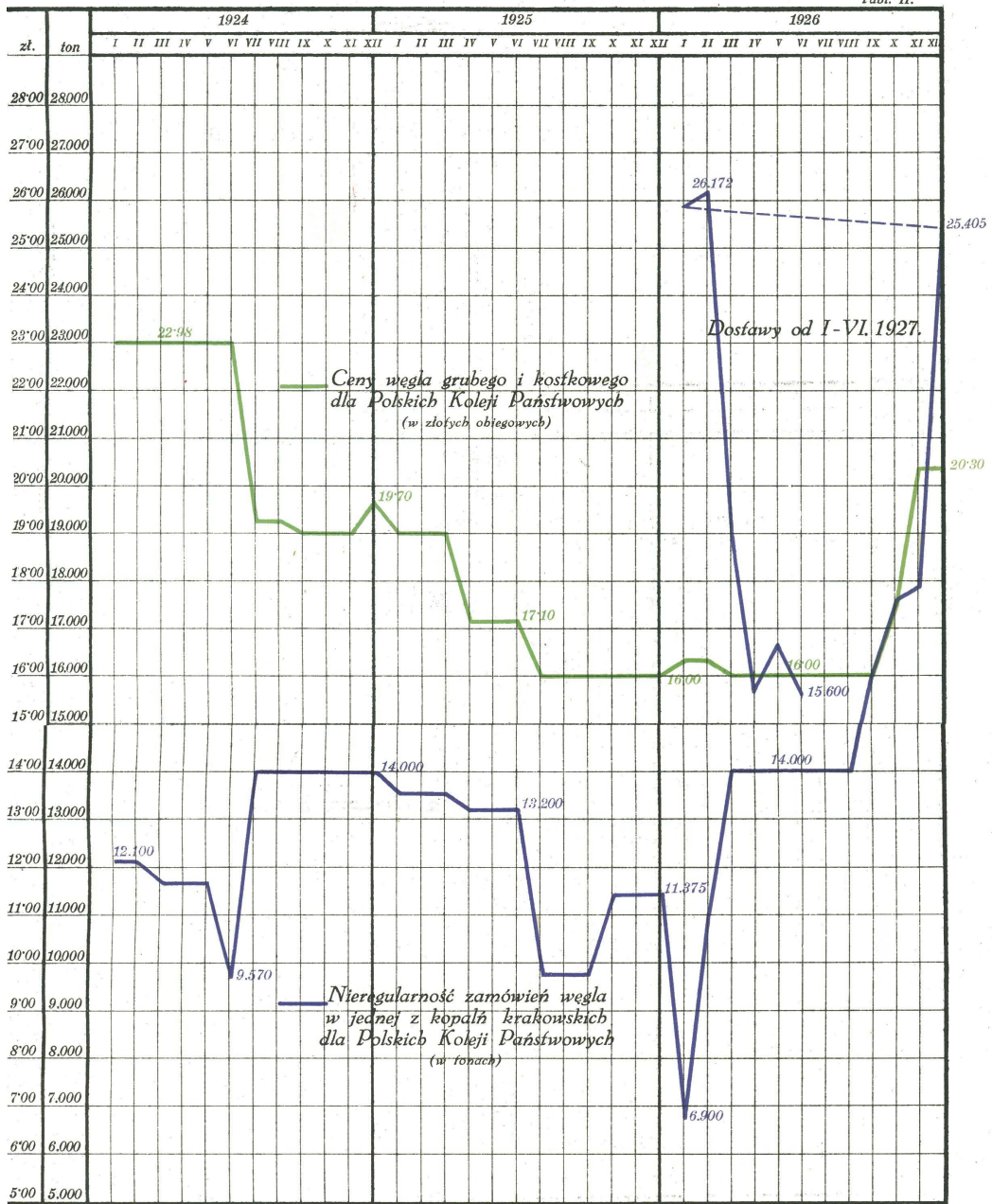
okres	1 I.—28 II.	1 III.—30/IX.	1 X.—31 X.	1 XI.—31 XII.
cena	zł. 16·30	zł. 16·—	zł. 17·25	zł. 20·30

Na tablicy II. dołączonej do niniejszego memorjału przedstawiona jest graficznie nieregularność zamówień węgla dla potrzeb kolejowych z omawianej w niniejszych wywodach kopalni Zagłębia Krakowskiego. Najniższe zamówienie wynoszące 6900 ton było w styczniu 1926 r., najwyższe natomiast dostawy przypadają: na grudzień 1926 r. — 25.405 ton, styczeń 1927 r. — 25.901 ton i luty 1927 r. — 26.172 ton. Te najwyższe dostawy były zatem prawie czterokrotnie wyższe od najniższej dostawy ze stycznia ubiegłego roku. Widzimy z tego, że kopalnia ta *w czasie najlepszej konjunktury na rynku prywatnym i mimo możliwości uzyskania na nim znacznie wyższej ceny*, dostarczyła dla potrzeb Koleji Państwowych nadzwyczaj poważne ilości węgla.

Na tablicy tej przedstawione są również ceny, jakie kopalnie krakowskie otrzymywały za węgiel dostarczany kolejom, wreszcie przedstawione są procentowe zmiany tych cen w poszczególnych miesiącach lat 1924, 1925 i 1926, oraz zmiany wskaźnika drożyznianego i wartości złotego w złocie. Wykreślenie dla celów porównawczych kursu złotego w złocie ma swoje znaczenie odnośnie do materiałów biegowych, płaconych w złocie n. p. środków wybuchowych.

Jako punkt wyjścia w wykresie cen wzięliśmy cenę przeciętną z pierwszej połowy roku 1924, z uwagi na to, że taka przeciętna stanowi zupełnie pewną podstawę dla obliczenia porównawczego. W wykresie wskaźnika drożyznianego przyjęto wskaźnik, wynikający z obliczenia kosztów utrzymania według Komisji Statystycznej w Sosnowcu, a porównanie tak cen jak i wskaźnika i kursu złotego w złocie, sprowadzone jest do wartości ze stycznia 1924 r. jako cyfry zasadniczej.

Z wykresów tych i powyżej podanych zestawień cyfrowych widzimy, że pomimo bezsprzecznego wzrostu kosztów produkcji, pomimo stałego wzrostu cen rynkowych wszelkich artykułów pierwszej potrzeby, co uwiadcza się tak znacznym wzrostem wskaźnika drożyznianego i pomimo jeszcze większego wzrostu wartości złotego w złocie, ceny węgla dostarczanego w owym czasie kolejom *nie tylko się nie podnosiły, ale nawet poważnie w tym czasie spadły* i dopiero w listopadzie ub. r. zostały nieco podwyższone.

Ceny te, jak to Komisje fachowe z ramienia Ministerstwa Przemysłu i Handlu wysłane stwierdziły, stały znacznie poniżej bezpośrednich kosztów własnych, a z uwagi na to, że dostawy kolejowe obejmowały około 60% wysyłki wagonowej, stały się przyczyną negatywnych bilansów za r. 1925 i 1926, a temsamem przyczyną obdłużenia małopolskich przedsiębiorstw węglowych.

Wzrost tego obdłużenia przedstawia się według bilansów za r. 1924, 1925 i 1926 w Towarzystwie w mowie będącem j. n.:

Wzrost obdłużenia kopalń.

Obdłużenie (bez podatku majątkowego):

Rok 1924. per 31 XII.	zł. 723.818'04
„ 1925. „ 31 XII.	„ 1,693.109'60
„ 1926. „ 31 XII.	„ 2,127.851'71
„ wzrost obdłużenia o	„ 1,404.033'67

W jednym zaś z omawianych Przedsiębiorstw o silnym kapitale obcym, dług wzrósł w ciągu tego samego okresu czasu o fr. fr. 3,053.234'25.

Jeżeli się weźmie na uwagę to, że Przedsiębiorstwo w wywodach niniejszych omawiane, w okresie od powstania Państwa Polskiego do zaprowadzenia złotego przeprowadziło przeważnie na techniczne wyposażenie kopalń aż cztery emisje akcji, w wymienionem zaś drugim Przedsiębiorstwie w tym samym czasie i przeważnie z tego samego powodu obdłużenie w banku wzrosło o fr. fr. 5,051.777'68, jeżeli się dalej zważy, że pomimo dobrego technicznego wyposażenia, *wskutek strat w latach 1925 i 1926, obdłużenie* zwiększyło się do wysokości równającej się n. p. w Przedsiębiorstwie 1. *aż 35.11% bilansowych wartości zakładowych z końcem r. 1926, że oprocentowanie tych długów nadmiernie obciąża koszty produkcji,* to się dojść musi do przekonania, że obdłużenia te nie przewyższają wprawdzie książkowych wartości przedsiębiorstw, lecz, że wyszły poza ramy osobistej odpowiedzialności kierowników tych przedsiębiorstw.

IV.

Zagadnienie polityki węglowej w Polsce.

Zagadnienie to należy rozpatrzeć ze stanowiska: 1) *przemysłowców węglowych,* 2) *konsumenów,* 3) *interesów Państwowych.*

Powojenna zdolność produkcyjna kopalń.

Kopalnie węgla w Polsce pod naciskiem wielkiego zapotrzebowania węgla w okresie wojennym, zwiększyły znacznie swą zdolność wydobywczą. Na omawianej kopalni sprawa ta przedstawia się następująco: Największe wydobywanie przed wojną w wysokości 41.916'7 ton osiągnęła ta kopalnia w lipcu 1912 roku. Złożyły się jednak na to wyjątkowe warunki, spowodowane zalewem jednej z kopalń sąsiedniego Przedsiębiorstwa górniczego, oraz przejściowem przeniesieniem z tej zalanej kopalni części dostaw i robotników. Pozatem osiągnęła kopalnia omawiana największe wydobywanie przed wojną — w normalnych już warunkach — w wysokości 39.131'1 ton w październiku 1913 r. Po wojnie natomiast najwyższa cyfra wydobywania — 51.382'7 ton — przypada na styczeń 1927 r.. Cyfra ta w porównaniu z wydobywaniem w październiku 1913 r. przedstawia *wyżkę o 31'3%.*

Ten wzrost wydobywania jest praktycznem świadectwem zwiększenia się zdolności produkcyjnej omawianej kopalni.

Gdyby także w innych rewirach węglowych w Polsce, warsztaty pracy zostały do tej zdolności wydobywczej rozwinięte, istniałaby na poszczególnych kopalniach możliwość obniżenia kosztów produkcji przez pełne wyzyskanie ich zdolności wydobywczej.

Na konkretnym przykładzie omawianej kopalni, a według szczegółowych zestawień rachunkowych przedłożonych równocześnie Panu Ministrowi Przemysłu i Handlu, sprawa ta przedstawia się następująco:

wydobycie w styczniu b. r. pozostające pod wpływem skutków strejku angielskiego wynosiło	51.3827 t.
wydobycie w kwietniu b. r., dostosowane do zużycia węgla w miesiącach letnich w rejonie zbytu węgla polskiego	24.2182 t.
wydobycie w styczniu od wydobycia w kwietniu większe o	27.1645 t.
t. j. o 112·2%.	

Przy tych samych warunkach produkcyjnych w obu miesiącach, w szczególności przy podobnym procentowym stosunku węgla wydobytego z przygotówki i z odbudowy zniżka wydobycia w kwietniu przedstawia powiększenie bezpośrednich kosztów produkcji tylko o zł. 3·86 na 1 t., co przedstawia w odniesieniu do kopalń z węglem kl. I., o które w danym wypadku chodziłoby, 11·8% ich ceny węgla grubego.

Obecne zapotrzebowanie kopalń w Polsce.

Przykład powyższy, że kopalnie mogłyby wyprodukować nawet 112·2% więcej niż w najniższym co do produkcji miesiącu letnim i w ten sposób uzyskać powyższą poważną zniżką bezpośrednich kosztów produkcji zł. 3·86 na 1 t. *nie dowodzi zupełnie*, żeby było rzeczą możliwą zamknąć połowę kopalń, a mimo to pokryć całkowite zapotrzebowanie rynków przez cały rok, a to z następującego powodu:

Na zasadzie preliminarzy można przyjąć, że zapotrzebowanie całego licencyjnego rynku zbytu węgla polskiego wzrosło w zimie do 1,650.000 t. miesięcznie, t. j. będzie o 50% większe aniżeli w miesiącu kwietniu b. r.

Wychodząc z tego założenia, *możnaby dotychczasową ilość kopalń zmniejszyć tylko o 25%*, a to dlatego, że przy zatrzymaniu ruchu na większej ilości kopalń, konieczne w miesiącach zimowych zwiększenie o 50% wydobycia przekraczałoby wówczas już zdolność produkcyjną kopalń pozostałych w ruchu.

Kopalnie, które po zamknięciu 25% obecnej ilości kopalń pozostałyby w ruchu, musiałyby dla pokrycia całego zapotrzebowania licencyjnego zwiększyć swoją produkcję o 33 $\frac{1}{3}$ % w każdym poszczególnym miesiącu, w porównaniu z odnośnym miesiącem z okresu przed zamknięciem części kopalń. Przy zwiększeniu ogólnej licencji wysyłkowej w miesiącach zimowych o 50% w porównaniu z najniższą wysyłką miesięcy letnich, osiągnęłyby pozostałe w ruchu kopalnie w zimie 100%-we wyzyskanie ich zdolności wydobywczej, produkcja bowiem tych kopalń musiałaby wówczas w miesiącach zimowych wynosić $133\frac{1}{3} + 66\frac{2}{3} = 200\%$ w stosunku do najniższej produkcji letniej z okresu poprzedzającego zamknięcie części kopalń.

Temu 33 $\frac{1}{3}$ % powiększeniu produkcji odpowiada zmniejszenie bezpośrednich kosztów wydobycia tylko o zł. 1·40 na 1 tonę, co przedstawia 43% ceny węgla grubego kl. I.

Przy uwzględnieniu amortyzacji i procentów od długów, bez zaliczenia jednak oprocentowania kapitału zakładowego, przy uwzględnieniu korzyści, wynikających ze sprzedaży około 30% większych ilości węgla, zysk przedsiębiorstwa zwiększyłby się o dalsze zł. 1·60 na 1 t. wydobycia t. j. o dalsze 49% ceny węgla grubego kl. I.

Zestawienia powyższe wykazują, że charakterystyką kosztów produkcji w przemyśle węglowym jest *stosunkowo wielka wysokość kosztów stałych* t. j. niezależnych od wysokości produkcji, że zatem potaniecie kosztów produkcji postępuje *w znacznie* niższym stopniu niż podwyżka wydobycia.

Cyfry powyższe przedstawiają dalej tylko *wzajemne relacje* przy podnoszeniu się produkcji. Nie można zatem na ich podstawie obliczyć właściwego zysku kopalni. Do tego potrzeba znajomości bezpośrednich kosztów własnych, oraz pozycji bilansowych, jak amortyzacji, oprocentowania długów i t. p. oraz uzyskanej pośredniej ceny węgla. Te składniki zaś na każdej kopalni są inne.

Dla objaśnienia nadmieniamy, że wydobycie omawianej kopalni w miesiącu kwietniu br. stało poniżej minimum egzystencji. Kopalnia pracowała nie tylko bez zysku, *ale ze stratą*, odpowiadającą kosztom amortyzacji i przeważnej części procentów od dłużnych zobowiązań. Niema widoków na to, żeby straty te w ciągu kilku najbliższych miesięcy z niską produkcją, dały się usunąć.

Jeżeli przejdziemy na podstawie powyższych obliczeń do rozpatrzenia zagadnienia polityki węglowej w Polsce, to zobaczymy:

- ad 1.* Korzyści kopalń, których ruch byłby utrzymany, byłyby tak znaczne, że wyjaśniają otwarte lub ukryte dążenie niektórych kopalń o lepszym gatunku węgla do zamknięcia kopalń z węglem gorszej jakości.
- ad 2.* Zagadnienie polityki węglowej ze stanowiska konsumenta inaczej przedstawia się pod kątem widzenia korzyści chwilowej na rok jeden lub dwa, a inaczej pod kątem widzenia korzyści w latach dalszych.

Korzyści dla kopalń pozostałych w ruchu.
Interes konsumenta.

Nie należy przypuszczać, żeby pozostałe kopalnie z węglem I. jakości były skłonne wyrzec się w poważnej części korzyści, wynikających z wytworzenia się nowej sytuacji. Działyby one poniekąd słusznie wobec tego, że ich obecna sytuacja finansowa wskutek długiego kryzysu, wskutek zaniedbania inwestycji, wynikających z programu amortyzacyjnego, również nie jest nadzwyczaj korzystna.

W każdym razie już najzupełniej błędem jest przekonanie, *żeby przy zamknięciu 25% kopalń w Polsce konsument mógł odnieść doraźne korzyści*, wyrównujące choćby w części straty, jakie wówczas niewątpliwie powstałyby dla niego wskutek wstrząsu życia społecznego w Państwie.

Z punktu widzenia konsumenta *na dalsze lata* zamykanie kopalń byłoby *szkodliwe*. Zagadnienie to zająłoby się o zagadnienie państwowej polityki węglowej i dlatego jest traktowane w ustępie następnym.

- ad 3.* Państwowy punkt widzenia obejmuje trzy zasadnicze sprawy:

- a) zabezpieczenie interesu konsumenta jednak nie pod kątem tymczasowej korzyści tego konsumenta, ale pod kątem korzyści tegoż na dalszą metę, które to zagadnienie, odnośnie do polityki węglowej sprowadza się w szczególności do pytania, czy istniejące kopalnie będą za lat kilka wystarczające dla pokrycia zapotrzebowania,
- b) ochronę Państwa i Skarbu Państwa przed wstrząśnieniami i stratami wywołanymi nieuzasadnionym zamknięciem poważnej ilości kopalń,
- c) zachowanie działów produkcji specjalnie dla państwowości polskiej ważnych.

Państwowy punkt widzenia.

- ad a)* Nadmiar produkcji węglowej w Polsce jest stanem *przejściowym*. Twierdzenie to opieramy na następujących przesłankach:

Wystarczalność kopalń przy ruchu utrzymanych.

Obecny stan konsumpcji w Polsce wszelkich artykułów, a także i węgla osiągnął *najniższą t. j. przed wojną nieznaną stopę*. Usunięcie stosunków, które tę obniżkę spożycia wywołały, osiągalne n. p. przez uzyskanie przez Państwo pożyczki zagranicznej, samo przez się spowo-

duże poważne, a w pewnych warunkach nawet nieoczekiwanie szybkie podniesienie się miary spożycia.

Dalszy rozwój stopy spożycia przedstawia się również korzystnie. Wynika to z porównania tej stopy ze *zużyciem osiągniętem w innych państwach zachodnich*, wynika już choćby ze *wzrostu zużycia węgla w Małopolsce w latach 1906—1913* (rozdz. II.), który wynosił rocznie 12·53%.

Wreszcie należy tu podnieść nadzwyczaj ważną a dawniej nieistniejącą możliwość zwiększenia konsumpcji wewnętrznej *przez realizację wydobywania z węgla płynnych węglowodorów*. Sprawa ta będzie omawiana w rozdziale, traktującym o znaczeniu Zagłębia Krakowskiego, na tle polskiej polityki węglowej. Tutaj chcielibyśmy tylko zaznaczyć, że niezależnie od perspektyw, które przeróbka węgla otwiera przed przemysłem chemicznym, wydobywanie z węgla produktów otrzymywanych dotychczas z ropy, posiada nadzwyczajne naturalne korzyści.

Z jednej strony koszt wydobywania węgla i przeróbki tegoż jest wiadomy, produkcja może być dowolnie regulowana, z drugiej strony zaś koszty produkcji ropy są z góry niewiadome, a cena sprzedażna zależy w głównej mierze od handlowej i inwestycyjnej polityki trustów naftowych.

Omawiane widoki na zwiększenie się konsumpcji mogą być wreszcie poważnie zwiększone *przez budowę nowych linii kolejowych, przez celową politykę gospodarczą Wysokiego Rządu na polu taryfowym, w szczególności przez zniesienie za wysokiej taryfy dla transportów węgla na Kresy, oraz przez zarządzenia w innych dziedzinach np. w dziale gospodarki lasowej*.

Za kilka lat zatem przy zachowaniu wszystkich kopalń, pozostająca w porze zimowej niewyzyskana 25%—owa produkcyjna zdolność kopalń może być usunięta, *wszystkie obecnie istniejące kopalnie za lat kilka mogą być obciążone do granic swej wydajności*.

Natomiast szybkość powstawania nowych kopalń przedstawia się następująco:

Teoretycznie rzecz biorąc można przyjąć, że czas potrzebny na powstanie kopalni o produkcji, odpowiadającej produkcji na obecne czasy normalnej w wysokości 500—600.000 ton, wynosi około lat 6—8. *W praktyce* sprawa ta zilustrowana na przykładzie jednej z kopalń małopolskich, o silnym kapitale zagranicznym, przedstawia się następująco:

Kopalnia ta pierwszą produkcję węgla miała w r. 1907. w wysokości 150 t. Z powodu technicznych trudności, których w nowym terenie nigdy nie da się przewidzieć, kopalnia ta w ciągu lat sześciu tj. w r. 1913. osiągnęła produkcję 134.140 t. Jeżeli się uwzględni okres przygotowawczy, dalej okres głębiania szybu i wreszcie czas potrzebny na dalsze zwiększenie produkcji do granic normalnej wysokości produkcji, to rzeczywisty czasokres budowy kopalni nowej, zwłaszcza w nowym terenie będzie blisko *dwa razy* większy niż czas teoretyczny.

Wynika z tego, że *pomimo obecnego nadmiaru węgla w najbliższych latach nawet obecna ilość kopalń może być niewystarczająca*, a w wypadku takim *niemożliwa* byłaby ochrona interesów konsumenta, polegających na stałym utrzymaniu cen węgla na niskim poziomie, tem-

bardziej niemożliwą, gdyby z rynku zniknął tańszy gatunek towaru, który w normalnych warunkach ma dla ustalania wysokości cen prohibitywne znaczenie.

ad b) Nie potrzeba bliżej wyjaśniać, jakim wstrząsem społecznym byłoby zamknięcie poważnej ilości kopalń, w szczególności zaś *zamknięcie całego jednego Zagłębia*, powodujące do tego w konsekwencji *zamarcie życia w przemyśle na kopalniach tego Zagłębia opartym*, jak wstrząs ten oddziaływałby na opinię zarówno w kraju jak i za granicą

Ochrona interesów Państwa i Skarbu Państwa.

Zapatrywanie rządów na takie wstrząśnienia najlepiej charakteryzuje postąpienie rządu włoskiego. Siarka na Sycylii występuje w stanie poważnie zanieczyszczonym i w znacznej głębokości. Siarka w Stanach Zjednoczonych Ameryki występuje zupełnie czysta, w grubej ławicy na powierzchni ziemi. Ze stanowiska światowej gospodarki surowcami błędem jest prowadzenie w okolicach Girgenti wydobywania i czyszczenia siarki przy użyciu drogiej pary. A jednak rząd włoski na zasadzie rekompensat zawarł umowę handlową ze Stanami Zjednoczonymi o niewysyłanie siarki amerykańskiej do Europy.

Na Węgrzech w chwili obecnej toczą się daleko posunięte rokowania o wybudowanie wielkiej centrali elektrycznej w Budapeszcie względnie w Palota lub Tatabanya, a to przy udziale umiającego gospodarczo kalkulować kapitału angielskiego. Otóż przy tych rokowaniach rząd postawił warunek, żeby w centrali tej nie był używany węgiel pierwszej jakości, lecz albo węgiel łupkowy z Tatabanya, albo węgiel z kopalni w Var Paloła, która produkuje węgiel o wartości kalorycznej wyraźnie mówiąc 2.500 kalorii, zażądał tego w tym celu, aby tym kopalniom przez powiększenie produkcji i zapewnienie zbytu umożliwić rentowność.

Tu chodzi nam tylko o cyfrowe wyjaśnienie, do czego doprowadziłoby załatwienie sprawy węglowej czysto pod kątem widzenia kopalń, wydobywających *dzięki jeaynie darom przyrody* węgiel lepszej jakości, oraz jakie byłyby dopłaty konsumenta przemysłowego względnie Skarbu Państwa do Funduszu Bezrobocia.

Dopłaty do Funduszu Bezrobocia.

W wywodach niniejszych przytaczana kopalnia miała :

w styczniu b. r.	1.488 robotników
w kwietniu b. r.	1.186 „
wydobycie za styczeń b. r. wynosiło . . .	51.382,6 t.
wydobycie za kwiecień b. r.	24.218,2 t.

Z porównania tych cyfr wynika, że przy niezmiennych warunkach technicznych, w szczególności zaś przy podobnym procentowym stosunku wydobywania z przygotówki i z odbudowy dla zwiększenia produkcji o 112,2%, wystarczy przyjąć tylko 25,5% robotników. Zgodnie z tem obliczeniem należałoby przy powiększeniu produkcji o 33¹/₃%, a to po myśli wywodów w rozdziale IV. załogę powiększyć tylko o 7,6%.

Ogólna ilość robotników górniczych w Polsce wynosiła w dniu 1. kwietnia 1927 roku około 106.000 ludzi. Dla pokrycia zapotrzebowania rynków zbytu, jak już powyżej zaznaczono, wystarczy prowadzenie 75% kopalń. Ilość robotników zwolnionych z 25% kopalń zamkniętych wynosiłaby

26.500 ludzi. Pozostałe jednak kopalnie musiałyby powiększyć swoją załogę o 7·6% t. j. o 6.000 ludzi, pozostałoby zatem bezrobotnych 20.500 ludzi.

Zarobki w górnictwie są wyższe niż przeciętna zarobków w Polsce. W razie zamknięcia omawianej kopalni na podstawie szczegółowych obliczeń, przedłożonych z tej kopalni Panu Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, zasiłek dzienny robotnika wynosiłby zł. 2·17. Zasiłek ten przy uwzględnieniu tej okoliczności, że zarobki w innych rewirach są wyższe, byłby conajmniej 10% wyższy, względnie wynosiłby na dniówkę zł. 2·40. Zasiłki dla podanych wyżej 20.500 zwolnionych robotników wynosiłyby zatem z Funduszu bezrobotnych:

dziennie 20.500 ludzi po zł. 2·40	zł. 49.200—
rocznie " " " " "	" 14,700.000—
Do powyższej sumy przybywają zapomogi dla zwolnionej rzeszy pracowników umysłowych w wysokości około 10% rocznie t. j.	" 1,476.000—
Razem rocznie . . . zł. 16,176.000—	

Gdy liczba robotników na trzech wymienionych na wstępie kopalniach Zagłębia Krakowskiego wynosiła po redukcji z dniem 1. kwietnia br. 3669 ludzi, roczny zasiłek z Funduszu bezrobotnych przy zasiłku dziennym zł. 2·17 wynosiłby zł. 2,388.519. Do kwoty tej należy doliczyć *zapomogi dla emerytów Kas Brackich*, które obecnie pokrywają przedsiębiorcy i robotnicy, a które wynoszą rocznie około zł. 470.000.

W razie zamknięcia omawianych trzech kopalń Zagłębia Krakowskiego Skarb Państwa byłby narażony na wydatki rocznie zł. 2,858.519.

Wydatek ten obserwowany ze stanowiska dostaw dla Polskich Kolei Państwowych przedstawia się następująco:

Według obecnej umowy, dostawy dla Koleji z rzeczonych trzech kopalń wynoszą rocznie 352.800 ton. Suma wykazanych powyżej rocznych świadczeń, na jakie Skarb Państwa byłby narażony, przedstawia równoznacznie obciążenia kwotą zł. 8·10 na 1 tonę dostaw węgla dla P. K. P. z tych trzech kopalń. Kwota ta stanowiłaby dla tych trzech kopalń *podwyżkę ceny węgla dostarczonego kolejom, licząc na zasadzie ceny węgla grubego o 39·9%*. Oznacza to, że gdyby się tak wysoką podwyżką obecnej ceny węgla traktowało *czysto jako zapomogę*, któremu to ujęciu rzeczy przeczą wywody niniejszego memorjału, to jednak *Skarb Państwa nie poniósłby na niej żadnej efektywnej straty*.

W końcu podkreślić tu należy jedną jeszcze okoliczność. *Świadczenia socjalne* omawianej kopalni za jeden rok, według bilansu za r. 1926 wynosiły złotych 382.400.08. Świadczenia te *przedstawiały 47·2% wartości giełdowej* przedsiębiorstwa w dniu zamknięcia bilansu, a są wymownym świadectwem znaczenia kopalń w dziedzinie gospodarki społecznej.

ad c) Polityka węglowa w Polsce z punktu widzenia ściśle lub specjalnie państwowego jest szczególnie ważną odnośnie do Zagłębia Krakowskiego, dlatego też ten temat omówiony będzie osobno w następnym rozdziale niniejszych wywodów.

Znaczenie kopalń dla gospodarki społecznej.

Ściśle państwowy punkt widzenia.